

A TERMELÉSHEZ KÖTÖTT TÁMOGATÁSOK ÉS A ZÖLDÍTÉSI ELŐÍRÁSOK HATÁSA A VETÉSSZERKEZETRE BÉKÉS MEGYÉBEN

RÁKÓCZI Attila

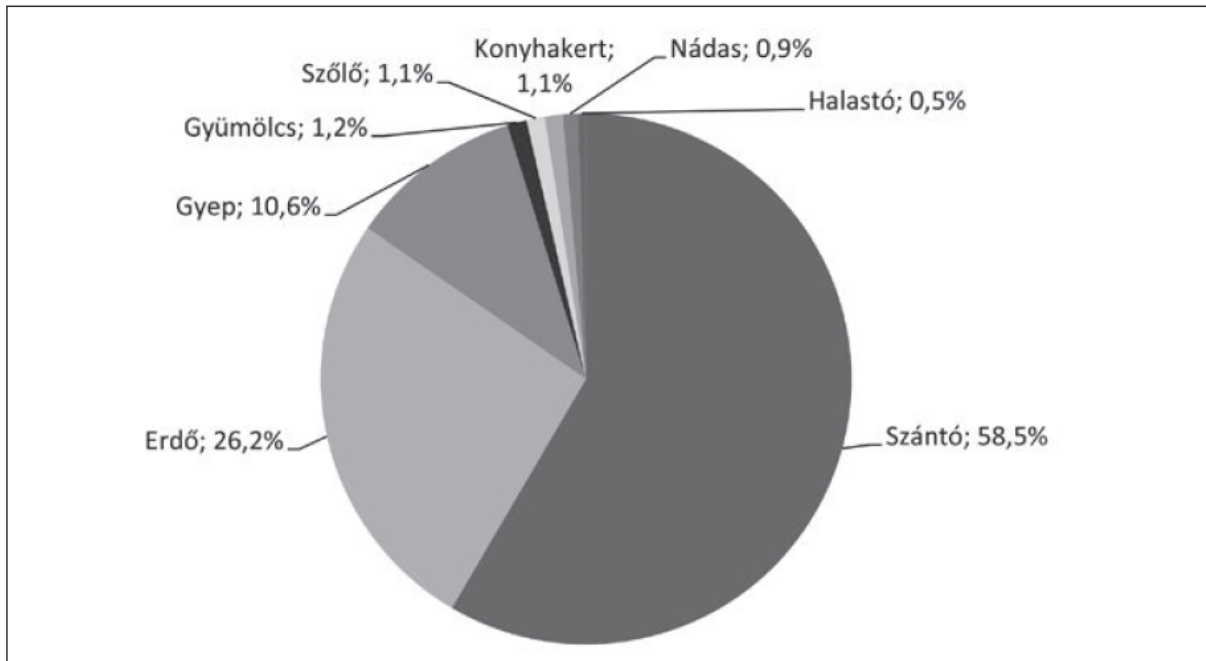
Szent István Egyetem, Agrár- és Gazdaságtudományi Kar, Agrártudományi és Vidékfejlesztési Intézet
5540 Szarvas, Szabadság út 1-3., e-mail: rakoczi.attila@gk.szie.hu

Kulcsszavak: közös agrárpolitika, közvetlen támogatás, termeléshez kötött támogatás, zöldítés

Összefoglalás: Békés megye kedvező mezőgazdasági adottságokkal bíró megye, melynek fontos eleme a magas minőségű termőtalajok jelenléte is. A megye területének szinte egésze mezőgazdasági művelés alatt áll. A jó minőségű termények mellett magas termésátlagok jellemzik is a térséget. Utóbbiakból kifolyólag csak ott volt jellemző a területpihentetés gyakorlata, ahol ezt a vetésforgó, az agrotechnika megkövetelte. A Közös Agrárpolitika (KAP) Agenda2000 nevű reformja már felvillantotta az ugaroltatás követelményét, azonban hosszú ideig ezt sikerült mellőzniük a magyar gazdálkodóknak. A KAP legutóbbi reformja számos új előírást hozott a mezőgazdasági termelők életébe, melyek az agrártámogatások kifizetéséhez kapcsolódnak. Ide tartozik a zöldítési előírások köre is. A kutatás során megvizsgáltuk a megyei területalapú támogatások igénylési adatait méret és hasznosítás vonatkozásában 2009 és 2017 között, majd ezekkel statisztikai elemzéseket végeztünk. Megállapítást nyert, hogy a gazdaságok általános vetésforgójára jellemző néhány főbb növény területe az utóbbi években kimutathatóan csökkent, a mezőgazdasági területek növénydiverzifikációja nőtt, valamint jelentősen emelkedett a pihentetett területek aránya, ami a kultúrnövények „kárára” történt. A növényalapú termeléshez kötött támogatások csak néhány növény esetében okozott vetésterület növekedést. Látható, hogy a KAP-reformok következtében a mezőgazdasági támogatásokhoz való maximális hozzájutás érdekében jelentősen változott a megye vetésszerkezete az elmúlt kilenc évben, ugyanakkor a termeléshez kötött támogatások hatására bizonyos célzott növények esetében sem nőtt a termelési kedv a kiemelt növények esetében.

Bevezetés

Magyarország kiemelt természeti és környezeti adottságokkal bíró ország. Kedvező fekvése, jó talajadottságai (Birkás et al. 2017) révén a mezőgazdaság jelentős ágazatnak tekinthető hosszú évszázadok óta (Rákóczi 2017a). Mezőgazdasági szerkezetének, birtokstruktúráinak sajátos jellemzői voltak a megelőző korokban. Nagymértékű változás volt a múlt század nagyüzemi termelése, de legalább ilyen mértékű változás hozott hazánk európai uniós (EU) csatlakozása is (Horváth és Komarek 2016). A KAP előírásai és támogatási rendszere új fejezetet nyitott a nemzeti agrárstratégiában. Utóbbi legmeghatározóbb eleme az agrár- és vidékfejlesztési támogatási rendszer. Az ország növénytermesztési volumene európai viszonylatban is kimutatható. A búza vonatkozásában évről évre 1 millió ha, kukoricánál 1-1,1 millió ha, gabonafélék esetében összesen 2,5–2,6 millió ha vetésterületről beszélhetünk (KSH 2016a). Az 1. ábra alapján az ország területének 80%-át kitevő termőterület 25 ezer hektárral növekedett a 2015. évi adatokhoz képest, amely főként a nem hasznosított mezőgazdasági területek újra művelés alá vonásának az eredménye. A termőterületnek közel háromnegyede (5,4 millió hektár) a szűkebb értelemben vett mezőgazdasági terület, amely a szántó, konyhakert, szőlő, gyümölcsös és gyepterület között oszlik meg. Az állandó gyepterületek fenntartására irányuló zöldítési gyakorlat miatt a termőterület-növekedés jelentős része, 90%-a a gyepterület művelésében jelentkezett, így 2016-ban országosan 784 ezer hektáron kaszáltak vagy legeltettek (KSH 2016a).

1. ábra Az országos termőterület művelési ágankénti megoszlása (KSH 2016a)
 Figure 1. The land use distribution of the national crop land (KSH 2016a)

Időjárástól és egyéb tényezőktől függően az országban évente megközelítőleg 4–5 millió tonna búza, 6–8 millió tonna kukorica és 1,4–1,6 millió tonna napraforgó termése kerül betakarításra. Gabonából összesen 13,5 millió tonna termett 2015-ben (KSH 2016b). Az agrárium tekintetében országon belül Békés megye kiemelt jelentőségű, hiszen adottságai révén az ország legjobb minőségű termőtalajaival bír. Ezt támasztja alá, hogy a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH 2016) a megyében az intervenciós felvásárlások leginkább súlypontos éveiben az országos 144,1 millió tonna gabonából 12,1 millió tonnát vásárolt föl, ez az összes mennyiség 8,4%-a volt. Az egyes növények vetésterületeinek adatait, arányait – az agrotechnikai feltételeken túl – a piaci viszonyok befolyásolják leginkább, de vitathatatlan tény, hogy egyre jelentősebb hatást gyakorolnak az agrártámogatások is a növények termesztésére.

A támogatások megoszlását tekintve nagyjából kétharmad rész az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapra (EMGA) és egyharmad rész az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapra (EMVA) fordítódik. A normatív jellegű EMGA-támogatásokhoz jut hozzá a legtöbb gazdálkodó, és ebből is területalapú támogatásokra (SAPS) érkezik a legtöbb támogatási igény. Hazánkban több mint 177 ezer gazdálkodó igényli évről évre a SAPS-ot, melynek összes területi igénye megközelíti az 5 millió ha-t (BMKH-AVTF 2018). Ezen támogatási formából vissza nem térítendő forrásokra lehet pályázni. Az évek során a támogatási összegek szorosan beépültek a gazdálkodók pénzügyi terveibe és manapság az eredményes gazdálkodás elengedhetetlen részét képezik. Az egységnyi területre jutó támogatások az elmúlt évben a kezdetekhez képest közel megháromszorozódtak, mára nagyjából 70 ezer forint támogatás jut 1 ha területre alaptámogatás és zöldítési támogatás címen.

A Közös Agrárpolitika (KAP)

Az Európai Unió számos közös szakpolitikát folytat, e politikák járulnak hozzá a közösségen belüli egységes igazgatáshoz. A szakpolitikákon belül az egyik legkiemelkedőbb a KAP. Egyrészt mert az egyik legkorábban megalkotott és alkalmazott szabályozás, másrészt, mert már a beindításakor az uniós költségvetés jelentős részéből gazdálkodott. A KAP létrehozását

és céljait az 1957-es Római Szerződés 39. cikkelye jelölte ki. Megalakításának legfőbb oka, hogy az akkori közösség tagjai egyedi, saját agrárpolitikát folytattak, melyet egy ernyő alá kívántak vonni. A KAP 1962-ben indult el, céljai megvalósításával a mezőgazdasági termelékenység, versenyképesség kívánták növelni, ezáltal a mezőgazdaságból élők jövedelmét emelni. Célja volt megfelelő mennyiségű és minőségű élelmiszer előállítás is. A fogyasztók számára mérsékelt árakat a termelőknek nyújtott támogatásokkal kívánták elérni (Somai 2014).

A KAP az elmúlt évtizedekben számos célt fogalmazott meg. Jelenleg kiemelt feladatának tartja a környezet és a természet védelmét, a vidéki táj megőrzését. Ennek első jelei az 1997-es KAP-reform során váltak nyilvánvalóvá. Ettől az időszaktól kezdve kiemelten kezeli a táj jellegzetes elemeinek megőrzését, legyenek ezek természetes vagy antropogén képződmények (Tóth et al. 2018).

Békés megye súlya az ország agrárgazdaságában

Az agrártermelés vonatkozásában Békés megye szerepének vizsgálatát az országos területalapú támogatások igénylésének tükrében végzem. Utóbbinak az a jelentősége, hogy a mezőgazdasági kifizető ügynökséghez benyújtott adatok a legpontosabban és a leginkább naprakészen mutatják a termőterületeket, hiszen ezek megadása az agrártámogatások igénylésének része és a kifizetések alapjai.

1. táblázat 2017. évi egységes kérelemben igényelt országos területadatok (BMKH-AVTF 2018)

Table 1. National area data in the uniform application (SAPS) in 2017 (BMKH-AVTF 2018)

Megye	Kérelmek száma (db)	Igényelt terület (ha)	Átlagterület (ha)
Szabolcs-Szatmár-Bereg	22 362	311 030	13,91
Bács-Kiskun	22 029	471 297	21,39
Hajdú-Bihar	18 253	428 212	23,46
Békés	14 971	438 775	29,31
Pest	13 225	376 674	28,48
Csongrád	13 167	272 185	20,67
Jász-Nagykun-Szolnok	9 527	386 967	40,62
Borsod-Abaúj-Zemplén	8 504	293 938	34,56
Győr-Moson-Sopron	6 679	242 559	36,32
Somogy	6 519	251 371	38,56
Heves	6 072	165 726	27,29
Fejér	6 019	276 839	45,99
Tolna	5 402	214 967	39,79
Baranya	4 730	221 787	46,89
Veszprém	4 601	160 774	34,94
Zala	4 540	139 421	30,71
Vas	4 216	153 977	36,52
Nógrád	2 791	74 571	26,72
Komárom-Esztergom	2 669	106 279	39,82
<i>Összesen</i>	<i>176 276</i>	<i>4 987 350</i>	<i>28,29</i>

A Békés Megyei Kormányhivatal Agrár- és Vidékfejlesztést Támogató Főosztályától (BMKH-AVTF) származó 1.táblázatban szereplő adatok alapján megállapítható, hogy Békés megyében 14 971 termelő igényel 438 775 ha területre támogatást. Ez a megyei igénylők számát tekintve országosan a negyedik legtöbb igénylést, a megigényelt terület vonatkozásában országosan a második legtöbbet jelenti. Az országos átlag birtokméret 2017-ben 28,29 ha, a megyében 29,31 ha, amely így nagyjából az országos átlagot tükrözi. Az átlagosnál nagyobb birtokstruktúra jellemzi többek között Baranya, Fejér, Jász-Nagykun-Szolnok megyéket. Felaprózódott birtokméret jellemzi főként Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun és Hajdú-Bihar megyéket.

Szakirodalmi adatokat tekintve látható, hogy Európában az átlagos birtokméret 10 ha alatti, de országonként jelentősek a különbségek: Görögországban 4 ha alatt van, de az Egyesült Királyságban 50 ha feletti az átlagos birtokméret. Az Egyesült Államokban 167 ha

(Horváth és Komarek 2016). Az előzőek alapján kijelenthető, hogy Magyarország e tekintetben a középmezőnyben helyezkedik el.

Főbb növények országos vetésterületének alakulása

A KSH (2016a) felmérései alapján országosan a hasznosított szántóterület 60%-án természetek gabonaféléket 2016-ban, ez a növénycsoport 2015-höz képest közel 5%-kal, míg 2011–2015 átlagához képest több mint 7%-kal kisebb területet foglalt el, így folytatódott az előző években tapasztalt visszaesés. A 2,6 millió hektáros vetésterület két legjelentősebb növénye az őszi búza, valamint a kukorica közel 1–1 millió hektáros területtel (2. táblázat). A búza vetésterülete a folyamatos csökkenést követően 2016-ban közel 13 ezer hektárral növekedett a durum búza, a tönkölybúza és az alakor területnövekedésének köszönhetően. Az őszi búza területe kismértékben csökkent, részben azért, mert a korábbi kedvező terméseredmények és a magas zárókészletek miatt várható alacsonyabb értékesítési árak mellett a gazdák kisebb területen vetettek. Az étkezési szokások és a kereslet megváltozásával azonban egyre inkább terjed más búzafélék vetése. Jelentősen, 24%-kal csökkent a rozs vetésterülete az egy évvel korábbi adatokhoz képest: a 30 ezer hektáros érték az utóbbi 6 év legalacsonyabbja, a 2011 és 2015 közötti évek átlagának is csak 83%-a. Őszi árpát 2011-től folyamatosan növekvő területen vetnek. Ez a tendencia 2016-ban is folytatódott, az előző évihez képest több mint 20%-kal – 47,5 ezer hektárral –, míg a 2010-es értéknél több mint 74 ezer hektárral nagyobb területen természetek. Ezzel párhuzamosan a tavaszi árpa vetésterülete hasonló mértékben csökkent, 2016-ban az előző évi mintegy 60%-át érte el, ami 30 ezer hektár csökkenést jelent. Az őszi és a tavaszi árpa vetésterülete együttesen 17,4 ezer hektárral nőtt 2015-höz viszonyítva.

2. táblázat A fontosabb szántóföldi növények országos vetésterületének alakulása 2010 és 2016 között (KSH 2016A)

Table 2. The main crops with its sowing area between 2010 and 2016 (KSH 2016A)
(M. e.: ha)

Növény	2010	2015	2011–2015 átlaga	2016
Búza	1 065,6	1 036,0	1 060,5	1048,9
Rosz	37,9	40,1	36,8	30,3
Őszi árpa	193,6	220,4	192,5	267,9
Tavaszi árpa	108,6	76,9	87,3	46,8
Zab	58,2	47,0	53,4	39,1
Triticale	125,2	129,1	118,0	117,4
Kukorica	1 160,7	1 164,9	1 238,1	1029,7
<i>Gabonafélék összesen</i>	<i>2 749,8</i>	<i>2 714,4</i>	<i>2 786,6</i>	<i>2580,1</i>
Napraforgó	524,1	625,2	604,4	643,6
Repce	265,2	225,6	209,5	258,8
Silókukorica	74,1	84,1	87,0	77,0
Lucerna	135,6	137,4	135,9	195,1
Szója	36,4	72,6	48,4	63,0
<i>Kiemelt ipari és takarmánynövények összesen</i>	<i>1 035,4</i>	<i>1 144,9</i>	<i>1 085,2</i>	<i>1237,5</i>

A zab területe is folyamatosan csökken: 2016-ban az utóbbi öt év átlagának kevesebb, mint háromnegyedén vetették. A triticale vetésterülete 2011-től 2015-ig folyamatosan nőtt, 2016-ban ez a folyamat megtorpant, a növényt a 2011 és 2015 közötti évek átlagához hasonló, 117 ezer hektáros területen vetették. A kukorica vetésterülete jelentősen csökkent a növény iránt mutatkozó alacsonyabb kereslet miatt, a 2016. évi vetésterület az egy évvel korábbinak csak a 88%-át éri el. A csökkenés részben azzal magyarázható, hogy az elmúlt évek bőséges termései túlkínálatot eredményeztek. Ezt tovább fokozta, hogy a kőolaj alacsony világpiaci ára mellett már kevésbé versenyképes a bioetanol, a mérséklődő igény pedig a vetésterület csökkenésének irányába hatott. A napraforgó, a repce, a cukorrépa, illetve a lucerna területe növekedett. A 2014-től érvényes agrártámogatásoknak köszönhetően 2015-ben ugrásszerűen

megnőtt a szója vetésterülete, 2016-ban azonban csökkenés történt. A napraforgó a kedvező terményáraknak köszönhetően évről évre népszerűbb a gazdálkodók körében. A repce területe az utóbbi évek visszaesését követően ismét megközelíti a 2010. évi értéket. Területe 33 ezer hektárral nagyobb, mint tavaly, valamint 24%-kal nagyobb a 2011 és 2015 közötti évek átlagánál. Jelentősen növekedett a lucerna – amely nitrogénmegkötő növényként a zöldítés egyik lehetséges módja – vetésterülete. Zöldítésnek számít emellett a terület ugaroltatása, aminek eredményeként a pihentetett területek nagysága meghaladta az utóbbi hat évben mért terület nagyságát (KSH 2016a).

Főbb növények Békés megyei vetésterületének alakulása

A megyére vonatkoztatott termőterületek tekintetében szintén a BMKH-AVTF adatait vizsgálom (3. táblázat).

3. táblázat A fontosabb szántóföldi növények megyei vetésterületének alakulása 2009 és 2017 között (BMKH-AVTF 2018)

Table 3. The main crops with its sowing area between 2009 and 2017 (BMKH-AVTF 2018)

Növény	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kukorica ¹	113 639,1	106 444,9	119 885,3	111 319,4	95 896,6	93 935,1	93 508,8	85 935,4	102 259,3
Őszi búza ²	108 745,3	100 082,7	90 591,6	105 184,7	110 150,5	105 091,8	89 710,7	90 415,3	82 269,4
Napraforgó ³	74 238,1	63 748,4	71 929,2	71 254,2	73 849,9	70 242,0	76 376,3	73 596,4	71 099,2
Káposztarepce ⁴	15 983,3	13 415,5	18 546,6	5 504,2	12 469,8	16 028,9	13 321,0	14 928,9	17 331,9
Árpa ⁵	27 108,8	26 136,4	15 235,9	20 903,2	24 318,0	26 999,6	26 398,0	30 807,6	21 842,9
<i>Főbb növények területe</i>	<i>339 714,6</i>	<i>309 827,9</i>	<i>316 188,6</i>	<i>314 165,6</i>	<i>316 684,7</i>	<i>312 297,4</i>	<i>299 314,8</i>	<i>295 683,7</i>	<i>294 802,7</i>
<i>összesen</i>									
Egyéb	91 321,3	113 435,0	111 614,4	116 656,4	111 982,4	118 956,4	119 918,5	125 909,8	133 824,2
<i>Főbb+egyéb növények területe</i>	<i>431 036,0</i>	<i>423 262,9</i>	<i>427 803,0</i>	<i>430 822,0</i>	<i>428 667,1</i>	<i>431 253,8</i>	<i>419 233,3</i>	<i>421 593,4</i>	<i>428 626,9</i>
Pihentetett terület ⁶	1 109,7	9 073,4	5 429,9	2 439,3	2 332,8	1 619,4	13 215,7	15 334,6	8 524,3
Igényelt terület	432 145,7	432 336,3	433 232,9	433 261,3	430 999,9	432 873,2	432 449,0	436 928,0	437 151,2

Megjegyzés: ¹ alapvetően árukukorica, de tartalmazza a minimális területű hibrid és csemegekukoricát is; ² beleértve az őszi és tavaszi búzát, a durum- és tönkölybúzákat is; ³ alapvetően napraforgómag, de tartalmazza a minimális területű hibrid területeket is; ⁴ őszi és tavaszi káposztarepce, de tartalmazza a minimális területű hibrid területeket is; ⁵ őszi- és tavaszi árpa; ⁶ az ugaroltatott területeket (vetett és feketeugar) nem tartalmazza.

A 3. táblázat adataiból kiderül, hogy a megyében a vetésszerkezetet tekintve öt növény teszi ki a termőterületek 60–80%-át évről évre. Az adatokat végigtekintve azonban látható, hogy a főbb növények vetésterülete folyamatos csökkenést mutat: 2009 és 2017 között nagyjából 10%-kal, azaz közel 45 ezer ha-ral csökkent a főbb növények vetésterülete és nőtt az egyéb növények területe. A kukorica esetében a csökkenés folyamatos volt, mely 2017-re újra növekedésnek indult. A búzánál nagyobb arányú volt a csökkenés. Ennek magyarázata itt is piaci tényezőkre vezethető vissza alapvetően, de befolyásolhatják az agrártámogatási kritériumok is. A vizsgált intervallumban a napraforgót, a repcét és az árpat közel azonos nagyságú területeken vetették a gazdálkodók a megyében.

Az előzőekből következik, hogy az egyéb növények összterülete is folyamatosan nőtt a fent megjelölt időszakban több mint 40 ezer ha-ral. A pihentetett területek aránya a kezdetekhez képest többszörösére nőtt az utóbbi években.

Területpihentetés, ugaroltatás

Az Európai Közösség agrárpolitikájának fontos eleme a pihentetés, ugaroltatás (Divéky 2006). Az agrár-vidékfejlesztésben jelentős változást hozott az 1992-es KAP-reform, valamint az ezt követő Agenda2000 nevű reform. Előbbinél vezették be a kötelező területpihentetést

(Francsovics 2006), utóbbi esetében a vidéket, az agrártermelés színterét több dimenzióban jelenítették meg. Fokozott figyelmet fordítottak a vidék népességmegtartó képességére, az agrártájat környezet- és természetvédelmi szempontból kiemelkedőnek tekintették, bevezették az agrár-környezetgazdálkodási (AKG) programot (Magyar 2003). A reform bevezetése a különféle szabályzók, támogatási rendszereken keresztül egyre inkább előtérbe helyezte a művelési ágak változtatását a szántók esetében, a rosszabb minőségű területek kivonását, a lejtőn történő gazdálkodás kérdéseit, valamint az erdőtelepítést (Csete 2005). Az AKG-program egyik céljának megfelelően, a magasabb támogatások eléréséhez a többletfeltételek mellett ösztönözte a területek ugaroltatását is (Veysset et al. 2005).

A KAP-ban a 2000-es évek elejétől hangsúlyt kapott a környezet-, és természetvédelem, a vidékfejlesztés, mely a közös pénzügyi keretben is megmutatkozott (Rákóczi és Barczy 2015). Ekkor vezették be a kölcsönös megfeleltetés (KM) rendszerét is. A legutóbbi, a 2014–2020-as KAP költségvetési időszak támogatási forrásaira irányuló közösségi egyeztetések során számos vita alakult ki úgy a tagállamok, mint a más nemzetgazdasági szereplők között is, hogy egyáltalán van-e létjogosultsága a KAP ekkora mértékű pénzügyi kereteinek, a támogatásoknak. Az egyeztetések eredményeként egy újabb környezetvédelmi előíráscsomagot vezettek be az 1306/2013/EU és az 1307/2013/EU rendeletekkel ahhoz, hogy a gazdálkodók hozzájuthassanak az agrár- és vidékfejlesztési támogatásaikhoz (Hart 2015). A reform során bevezetésre került ún. zöld komponens vagy zöldítési előíráscsomag, amely még magasabb szintre emelte az eddigi környezet- és természetvédelmet az agrárökoszisztémákban. A zöldítés az ún. zöldítési rendelet, vagyis a 10/2015. (III. 13.) FM rendelet alapján az éghajlat és klíma szempontjából előnyös mezőgazdasági gyakorlatot jelenti. Ezek lényegi elemei a terménydiverzifikáció, az ún. EFA (Ecological Focus Area, ökológiai fókuszterület) kijelölése és az állandó gyepterületek megőrzésének kötelezettsége. A 10/2015. (III. 13.) FM rendelet alapján minden gazdálkodónak, aki 10 ha vagy e felett gazdálkodik, kötelezően minimum 2-féle növényt kell termesztene, 15 ha szántóterület felett a terület 5%-ának megfelelően EFA-t kell kijelölnie, 30 ha felett gazdálkodóknak pedig kötelezően minimum 3-féle növényt kell termesztenuik. Az EFA-elemek közül ún. vonalas (fásor, mezsgye, erdőszél stb.) vagy táblás elemek közül választhatnak a gazdálkodók (Rákóczi 2017b). A Békés megyei birtokok zöldítési küszöbszámok szerinti kategorizálását az 4. táblázat mutatja.

4. táblázat A megyei birtokméret megoszlások zöldítési kategóriánként 2017-ben (BMKH-AVTF 2018)

Table 4. The county's distribution of greening category in the uniform application in 2017 (BMKH-AVTF 2018)

Birtokméret-kategória (ha)	Kérelmek száma (db)	Megoszlás (%)	Kategória összterülete (ha)	Megoszlás (%)
1,00–9,99	9 517	63,57	39 267,86	8,94
10,00–14,99	1 538	10,27	21 494,57	4,89
15,00–29,99	1 534	10,24	40 349,95	9,19
30,00≤	2 382	15,91	337 662,72	76,95
Összesen	14 971	~100%	438 775,1	~100%

A 4. táblázatból kitűnik, hogy a 2017. évi területalapú támogatások adatai szerint a megyében 9 517 gazdálkodónak semmilyen változást nem jelentett az új költségvetési időszak előírásainak bevezetése, hiszen 10 ha alatti területen gazdálkodnak. Így látható, hogy a megyei gazdálkodók több mint 63%-a automatikusan megkaphatja a zöldítési támogatást is, amennyiben az egyéb feltételeket (többek között a KM) teljesíti. A birtokaprózódást mutatja, hogy a birtokok száma ugyan nagy az előző kategóriában, ám az általuk művelt összterület kevesebb, mint az összes megyei terület 9%-a. A megyében 1 538 gazdálkodónak volt szüksége 2-féle növényt, 2382 termelőnek 3-féle növényt termesztene ahhoz, hogy hozzájuthasson a zöldítési támogatásokhoz, utóbbi adja az összes megyei terület közel 77%-

át. Az is látható, hogy a megyében 3 916 ügyfélnek volt EFA-elemkijelölési kötelezettsége, mivel 15 ha szántóterület vagy a felett gazdálkodnak.

Termeléshez kötött növényalapú támogatások a 2014-2020-as ciklusban

A 2014-2020-as KAP költségvetési időszakban a Földművelésügyi Miniszter 9/2015. (III. 13.) FM rendelete alapján termeléshez kötött formában állatokra, szántóföldi zöldség növényekre, szálas-, és szemes fehérjenövényekre, ültetvényekre termeléshez kötött formában többlettámogatás igényelhető eltérő feltételekkel és mértékben a termelők számára. A támogatások elsődleges célja az érintett mezőgazdasági termékek mennyiségének növelése, az ország ez irányú függőségének mérséklése. Utóbbira példa a szója esetében a nemzeti fehérjeprogram támogatása.

Az előzőekből látható, hogy a különféle közösségi agrárpolitikai intézkedéseknek mérhető hatása volt a tagországok által termesztett növények vetésszerkezetére, a művelési ágak változására. A kutatás során arra szeretnék választ kapni, hogy a legutóbbi KAP-reform hatására történt-e kimutatható átalakulás a Békés megyei vetésszerkezetben, területhasználatban. Az átrendeződés részben magyarázható a megváltozott piaci körülményekkel is, ugyanakkor a növekvő mértékű agrártámogatásoknak is igen jelentős hatása lehet a folyamatokra, a szűkebben vett környezetre is. Összefüggéseket keresve hasonló vizsgálatokat már Orbán (2008) is végzett a 2007–2013-as támogatási ciklus vonatkozásában. Megnyugtató választ akkor kaphatunk, ha a korábbi részekben látható számadatokat, tendenciákat statisztikai elemzésekkel is megvizsgáljuk.

Az utóbbi években a termelőknek a támogatási összegek maximális elérése érdekében nemcsak termelési, hanem ökonómiai döntéseket is meg kell hozniuk, mérlegelniük szükséges a gazdaságuk vonatkozásában. Figyelemmel kell lenniük az évi vetésszerkezet kialakítására (ahol a vetésváltás szabályait is be kell tartaniuk), az EFA-elemek esetében mérlegelniük kell, hogy területet pihentetnek vagy például másodvetést stb. alakítanak ki. Az új előírások jelentős mértékben hatnak a gazdálkodók versenyhelyzetére, pénzügyi gazdálkodására is.

A kutatás során azt vizsgáltam, hogy az elmúlt 9 évben hogyan változott a Békés megyei művelt területek vetésszerkezete, illetve milyen átrendeződés figyelhető meg a főbb vetett növények területei, az egyéb növények területei között, valamint milyen mértékben és arányban nőtt a pihentetett területek aránya.

A vizsgálataim kapcsán a következő hipotéziseket állítottam fel:

1. *hipotézis:* feltételezem, hogy a vetett növények arányát, a vetésforgót tekintve jelentős átrendeződés figyelhető meg a Békés megyei mezőgazdálkodási területeken az elmúlt 9 évben.

2. *hipotézis:* feltételezem, hogy a 2015-től bevezetett zöldítési előírások, így a támogatásokhoz való maximális hozzájutás igénye hatással van a megye vetésszerkezetére, nőtt a területek diverzifikációja.

3. *hipotézis:* feltételezem, hogy a zöldítési előírások következtében jelentős mértékben nőtt a területek mezőgazdasági termelés alóli kivonása, a területpihentetés.

4. *hipotézis:* feltételezem, hogy a növényalapú termeléshez kötött támogatások hatására nőtt az érintett növények vetésterülete.

Anyag és módszer

Elemzéseim során a BMKH-AVTF egységes kérelmekre vonatkozó adatait vizsgálom 2009-től 2017-ig Békés megyében. A 2015-ös év volt az első, melynek során a 2014–2020 KAP költségvetési időszak EMGA-forrásaira lehetett pályázni, de az előírások betartása miatt már a 2014-es vetésszerkezet kialakításának is hatása volt a következő évi felkészülés miatt.

Hipotéziseim tisztázására, a kitűzött célok elérése érdekében a főbb növények megyei vetésszerkezetének arányait vizsgálom 2009 és 2014 között, ezt összehasonlítva az új szabályok életbe lépését követő évek (2015, 2016, 2017) adataival. Ennek keretében a nagyobb területen vetett, általános vetésforgóban lévő növények egymáshoz viszonyított területi arányait, valamint az egyéb növények területi arányait is vizsgálom, de látni kell, hogy a területpihentetés (ugaroltatás) is egyre inkább előtérbe kerül, még az ilyen kedvező talajadottságokkal bíró megyékben is, mint Békés. Ennél a pontnál azonban azt is figyelmembe kell venni, hogy a területek pihentetése összefüggést mutat-e más természeti tényezőkkel, mint a csapadékosabb, belvizes évjáratok és az ezekkel párhuzamosan megjelenő gazdálkodók által jelzett ún. vis maior jelentésekkel.

A vizsgálatom során mind a négy hipotézisem kiderítésére a fent feltüntetett időszakban a megyei területi hasznosítások adatait elemeztem. A konvencionális szántóföldi vetésforgóban jelentkező főbb növények területadatait éveken belül és az évek között hasonlítottam össze. Ezt összevettem az egyéb növények területeivel is, valamint ebben a vetületben a pihentetett területek évenkénti mértékét is görcső alá vettem. A munka során Microsoft Excel programban táblázatosan felvezettem az adatokat és százalékosan viszonyítottam egymáshoz az évi változások mértékét, illetve az egyes hasznosítások részarányát vizsgáltam az évi igényelt területeken belül *idősoros elemzéssel*. Idősornak az olyan statisztikai megfigyeléseket nevezik, amelynek elemeit egymást követő időpontokban (időszakokban) regisztrálták, és ez az időbeliség az adatok fontos tulajdonsága. Az idősorok elemzésére a legtöbb általános statisztikai függvény alkalmazható, mint az átlag, a szórás, a terjedelem stb.

A 2. hipotézisem tisztázására, továbbá a területekhez tartozó részarány változásokat 2009 és 2017 között éveken belül is megvizsgáltam százalékpontokban kifejezve. A 3. hipotézisem kiderítésére IBM SPSS Statistics 23 típusú statisztikai program segítségével *Pearson-féle korrelációs együttható-elemzést* is végeztem. A statisztikában a hatásmagnúság egy jelenség erősségét jelző kvantitatív mutató. A Pearson-féle korrelációs együtthatót akkor alkalmazzák, ha a vizsgált adat bináris (kétváltozós) és a korrelációs együttható értéke -1 és 1 között változhat. A -1 jelenti a tökéletes negatív lineáris kapcsolatot, az 1 a tökéletes pozitív lineáris kapcsolatot, a 0 pedig azt mutatja meg, hogy nincs lineáris kapcsolat a két változó között. Utóbbi elemzés azt a célt szolgálja, hogy kimutathatóvá váljon, hogy a mezőgazdaságban a művelés alól kivont (pihentetett) területek mértékei összefüggést mutatnak-e az évjáratonkénti előre nem látható vis maior események bejelentéseivel és az ezekből adódó kivont területek nagyságával. A 4. hipotézisem kiderítésére szintén *idősoros elemzést* alkalmaztam az érintett növények vetésterületeit vizsgálva.

Békés megye Magyarország délkeleti részén fekvő megye, Féja (1937) után az ország e részét Viharsaroknak is szokták nevezni. Északról Hajdú-Bihar megye, nyugatról Jász-Nagykun-Szolnok és Csongrád megye határolja, délről és keletről a román államhatár veszi közre. Területe $5631,5 \text{ km}^2$, lakossága $361\,802$ fő, a mezőgazdaságilag művelhető területeinek nagysága megközelíti a $450\,000 \text{ ha}$ -t (KSH 2013), székhelye Békéscsaba. A megye természeti adottságai alapvetően meghatározták a mindenkor itt élt társadalmak életformáját, életvitelét, így kultúráját is (Marosi – Somogyi 1990). Természeti környezet vonatkozásában Békés megye területe az Alföld nevű nagytájon fekszik (Bulla 1968). Az Alföld nyolc tiszai középtájából Békés megye területe a Körös-vidék és a Körös–Maros közti hátság középtájon húzódik (Pécsi 1969). A két középtáj Dövényi (2010) besorolása szerint további kistájakra osztható. Így a Berettyó–Körös-vidékre, melyen belül a Berettyó-vidék részei a Dévaványai-sík, a Nagy-Sárrét, a Berettyó–Kálló köze és az érmelléki löszös hát. A Körös-vidék részei a Bihari-sík, a Kis-Sárrét és a Körös menti sík. A másik kistáj a Körös–Maros köze, melyben a Békés-Csanádi-hát része a Csanádi-hát és a Békési-hát. A Békés-Csongrádi-sík része a Békési-sík, a Csongrádi-sík és a Körös-szög (Pécsi 1967).

Az előzőekből látható, hogy a megye természetföldrajzi, talajtani stb. szempontból igen változatos képet mutat. Egyszerre jellemzőek rá a Békési-háton fekvő kiváló termőképességgel rendelkező, nem ritkán 40 AK feletti értékkel bíró mezőgazdasági területek, ugyanakkor egy időben a sárréti részek rosszabb talajtani jellemzőkkel, viszont kimagasló természeti adottságokkal rendelkező egységei is (Bede 2016).

Eredmények és megvitatásuk

Az 5. táblázat a 3. táblázatban feltüntetett adatok alapján gördítve mutatja az egyes növények területváltozásának adatait a megelőző évekhez képest. Az adatokból látható, hogy a kukorica vetésterületében ugrás volt tapasztalható 2011-ben, itt közel 13%-kal nőtt a vetésterület a megelőző évhez képest.

5. táblázat A vetett növények területadat-változása a megelőző évekhez képest
Table 5. The area data change of crops in the different years

Növények	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	(M. e.: százalék)	
								2016	2017
Kukorica	n. a.	-6,33	12,63	-7,15	-13,85	-2,05	-0,45	-8,10	14,60
Őszi búza	n. a.	-7,97	-9,48	16,11	4,72	-4,59	-14,64	0,79	-9,90
Napraforgó	n. a.	-14,13	12,83	-0,94	3,64	-4,89	8,73	-3,64	-3,51
Káposztarepce	n. a.	-16,07	38,25	-70,32	126,55	28,54	-16,89	12,07	13,86
Árpa	n. a.	-3,59	-41,71	37,20	16,34	11,03	-2,23	16,70	-31,28
Egyéb növények	n. a.	24,22	-1,61	4,52	-4,01	6,23	0,81	5,00	5,91
Pihentetett terület	n. a.	717,62	-40,16	-55,08	-4,36	-30,58	716,10	16,03	79,89
Összes évi igény	n. a.	0,04	0,21	0,01	-0,52	0,43	-0,10	1,04	0,05

Ugyanakkor 2013-ban viszont közel ekkora arányú esés, 2016-ban további 8%-ot is meghaladó csökkenés volt megfigyelhető a növénynél, ám 2017-ben 14,6%-kal nőtt a vetésterülete. A búza esetében 2010-ben és 2011-ben is fokozatos területi csökkenés látható, majd 2012-ben jelentősen nőtt a vetésterület. Igazán nagy csökkenés 2015-ben látható, itt 14%-ot meghaladó mértékben esett a megyei területméret. A csökkenés 2017-ben is folytatódott. A napraforgó vetésterülete 2010-ben jelentősen csökkent a korábbi évhez képest, viszont 2012-ben nagyobb mértékben nőtt. Kisebb mértékű csökkenések megfigyelhetők az ezt követő években, 2015-ben viszont nőtt a terület, 2017-ben pedig 3,51%-kal csökkent. A káposztarepce vetésterülete hektikusan változott az évek során, 2012-ben drasztikus mértékben csökkent a megelőző évhez képest, a következő évben viszont jelentősen nőtt, 2015-ben közel 17%-kal tovább csökkent a terület. A repce vetésterületének alakulásában komoly befolyásoló szerep jut az időjárásnak (vetés, téli fagy, belvíz stb.). Az árpa esetében is nagyfokú ingadozás figyelhető meg, 2011-ben 40%-ot is meghaladó területcsökkenés látható, viszont a következő évben közel ugyanakkora arányú növekedés tapasztalható. Az egyéb növényeknél 2010-ben volt 24%-ot meghaladó területnövekedés, ezt követően 2013-ig megközelítőleg stagnált a vetésterület, majd 2014-től folyamatosan nőtt az egyéb növények Békés megyei vetésterülete. A pihentetett területek nagysága 2010-ben több mint 700%-kal nőtt, az ezt követő években 2014-ig folyamatosan csökkent, 2015-től jelentősen megugrott a területadat, majd 2017-ben ismét csökkent.

A táblázat adatait végigtekintve szembejön, hogy a 2010-es évben az általános vetésszerkezetben vetett 5 főbb növény mindegyikében csökkenő területméret figyelhető meg, és ezzel együtt az egyéb növények, valamint a pihentetett területek méretében növekedés tapasztalható. Ennek magyarázata az időjárási viszonyokra vezethető vissza, mivel 2009 vége és 2010 rendkívül csapadékos volt, így problémát jelentett a belvíz: az őszi vetéseket kipusztította, a tavasziak vetését pedig megnehezítette az időjárás. 2010 és 2014 között a főbb növények vetésterületei egyenként kiegyenlítették egymást, viszont ezt követően a 2015-ös év volt az egyetlen (2010 után), ahol a legtöbb főbb növény vetésterülete csökkent a megelőző

évhez képest. 2014-ben a következő év vetésszerkezetének kialakítása során, valamint 2015-ben az egyéb növények területében ugrásszerű növekmény látható, és ez igaz a pihentetett területek esetében is. Utóbbi összefüggések magyarázata lehet piaci jellegű is (kereslet, ár csökkenése), ugyanakkor az évek egybeesése miatt kijelenthető, hogy a KAP 2014–2020 ciklusának agrártámogatási előírásai is jelentős befolyásoló szereppel bírhattak a megyei vetésszerkezet alakulására.

6. táblázat Az egyes növénytípusok évenkénti részaránya az összes területen belül
Table 6. The yearly proportion of the single crops types inside all of the areas

(M. e.: százalék)

Növények	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Változás mértéke
										2009–2017 között, %-pont
Kukorica	26,3	24,6	27,7	25,7	22,3	21,7	21,6	19,7	23,0	-3,3
Őszi búza	25,2	23,2	20,9	24,3	25,6	24,3	20,7	20,7	18,8	-6,4
Napraforgó	17,2	14,8	16,6	16,5	17,1	16,2	17,7	16,8	16,3	-0,9
Káposztarepce	3,7	3,1	4,3	1,3	2,9	3,7	3,1	3,4	4,0	0,3
Árpa	6,3	6,1	3,5	4,8	5,6	6,2	6,1	7,1	5,4	-0,9
<i>Főbb növények összesen</i>	<i>78,7</i>	<i>71,8</i>	<i>73,0</i>	<i>72,6</i>	<i>73,5</i>	<i>72,1</i>	<i>69,2</i>	<i>67,7</i>	<i>67,4</i>	<i>-11,3</i>
Egyéb növények	21,1	26,2	25,8	26,9	26,0	27,5	27,7	28,8	30,6	9,5
Pihentetett terület	0,3	2,1	1,3	0,6	0,5	0,4	3,1	3,5	2,3	2,0
Összes évi igény	100	100	100	100	100	100	100	100	100,0	n. a.

A 6. táblázat a 3. táblázatban feltüntetett adatok alapján mutatja az egyes növények adott évi vetésterületének arányát az összes évi igényelt területen belül. Az utolsó oszlop a 2009–2017. évek közötti változás mértékét mutatja százalékpontban kifejezve. A táblázatból kitűnik, hogy a kukorica részesedése folyamatos csökkenést mutat az évek alatt és ugyanez a tendencia látható a búza esetében is. A napraforgó és a káposztarepce esetében kiegyenlítettebbek az éveken belüli területarányok, ami az e növények iránti fokozottabb kereslettel magyarázható. Az árpa aránya ugyan növekedést mutat, de vetésterülete viszont alacsonyabb.

A mezőgazdasági területen termelt növények diverzitásnövekedését jól mutatja, hogy a főbb növények összterületen belüli területi aránya több mint 11%-kal csökkent a két szélső időszakban, és ezzel párhuzamosan az egyéb növények vetésterülete, illetve az ugaroltatott területek nagysága nőtt a vizsgált időszakban, ezen belül is az utóbbi három gazdasági évben. Látható, hogy a KAP reformja által bevezetett zöldítési előírások elérték a jogalkotók célját, hatékonyan működnek a megyében.

A növényalapú termeléshez kötött támogatások főbb célzott növényeinek vetésterület adatait a 7. táblázat tartalmazza.

7. táblázat A termeléshez kötött támogatással érintett főbb növények vetésterülete 2010 és 2017 között (BMKH-AVTF 2018)

Table 7. The sowing areas of supported crops between 2010 and 2017 (BMKH-AVTF 2018)

(M. e.: százalék)

növény	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	változás (2010-2017 %)
csemegekukorica	2 104,5	3 032,2	3 460,7	2 761,4	3 205,7	2 974,4	2 709,8	2 693,9	21,88
zöldborsó	2 090,1	2 531,6	3 127,0	2 130,4	2 328,6	2 920,4	3 893,1	3 594,1	41,85
szárazborsó	3 639,3	2 562,2	2 802,7	2 656,8	3 307,9	3 270,3	3 567,4	3 741,2	2,72
szója	2 852,1	2 180,4	2 044,5	1 727,2	1 292,1	5 129,7	3 545,0	5 182,2	44,96
görögdinnye	2 911,3	2 294,2	1 749,6	1 960,0	2 065,9	1 700,9	1 842,3	1 678,6	-73,44
sárgadinnye	93,1	87,4	85,2	88,3	79,9	85,2	113,1	99,1	6,05
paradicsom	667,1	447,9	79,7	293,6	469,3	588,2	523,9	606,2	-10,05
lucerna	15	15	14	13	14	17	17	18	
	545,8	088,7	141,3	888,1	719,1	051,3	070,7	175,1	14,47

Látható, hogy bizonyos növények esetében nőtt csak meg a termelési kedv, hiszen 2010 és 2017 között ugyan 21,88%-kal nőtt például a csemegekukorica vetésterülete, de a köztes években az értékek hektikusan változtak, és a vetésterülete maximumát 2014-ben érte el, amikor még nem is volt célzott támogatás a növényre. Hasonló tendencia figyelhető meg a szárazborsó, a sárgadinnye és a paradicsom esetében is. A zöldborsó, a szója és a lucerna vetésterületei egyértelmű növekedést mutatnak a támogatások megjelenésének éveiben. Mindazonáltal a görögdinnye termőterülete a kiemelt támogatások ellenére is csökkenést mutat. Látható, hogy a termeléshez kötött szemes-, és szálas fehérjenövények, szántóföldi zöldségnövények termeléshez kötött támogatásai részben érik el a céljukat, hiszen nem minden esetben nő a termelési kedv.

A termeléshez kötött támogatással érintett főbb ültetvénytípusok területadatait a 8. táblázat tartalmazza.

8. táblázat A termeléshez kötött támogatással érintett főbb ültetvények vetésterülete 2010 és 2017 között (BMKH-AVTF 2018)

Table 8. The sowing areas of supported plantations between 2010 and 2017 (BMKH-AVTF 2018)
(M. e.: százalék)

növény	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	változás (2010-2017 %)
Alma	85,6	84,1	88,5	86,6	81,1	78,4	78,8	69,7	-22,8
Dió	168,8	168,6	170,1	168,7	168,7	169,7	174,3	176,3	4,2
Mandula	14,1	14,1	14,1	14,1	14,1	14,4	14,4	14,4	2,1
Meggy	177,6	180,7	135,7	133,6	134,1	147,7	159,2	159,4	-11,4
Mogyoró	61,0	61,0	60,9	61,2	61,2	60,9	60,3	58,9	-3,5
Őszibarack	27,9	29,9	27,7	30,6	30,2	26,8	26,1	19,1	-46,1
Szilva	191,9	186,1	186,5	181,8	181,2	184,4	187,1	172,5	-11,2

A táblázat adataiból látható, hogy a különféle növények esetében nem változtatta meg a területmértékeket a termeléshez kötött támogatások megjelenése. Sőt a támogatások megjelenése ellenére az alma termőterülete közel 23%-kal, a meggyé több mint 11%-kal, az őszibaracké több mint 46%-kal, a szilváé több mint 11%-kal csökkent 2010-ről 2017-re. A támogatás mértéke viszonylag magas az ültetvényeknél, ugyanakkor a művelésük speciális tudást igényel, és még a kiemelt támogatások ellenére sem nőtt a termőterületük, inkább csökkenés figyelhető meg jelentős részüknél.

9. táblázat A pihentetett területek nagysága és a vis maior bejelentések száma évenként

Table 9. The data of the set-aside of arable land with the vis maior applications

Év	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Pihentetett terület (ha)	1	9	5	2	2	1	13	15 334,7	8 524,3
Vis maior kérelmek száma (db)	109,73	073,37	429,89	439,28	332,82	619,36	215,67	211	92
	33	2 746	1 733	162	359	141	205		

A megyei pihentetett területek egyértelmű növekedést mutatnak 2015-től, míg a korábbi években kiegyenlítettebb a kép. Ebben a kérdésben két évhez tartozó adat tisztázása, magyarázata szükséges ahhoz, hogy kimondható legyen a legutóbbi KAP-reform egyértelmű hatása. Az egyik, hogy 2010-ben nagyjából megnyolcszorozódott a pihentetett területek nagysága, melynek egyértelmű magyarázata lehet a korábban említett belvizes időszak. Ezt erősíti meg az ún. vis maior bejelentések számában bekövetkező ugrásszerű növekedés is. Utóbbi bejelentéseket a kifizető ügynökség ügyfelei (akik a területalapú támogatásokat igénylik) teszik meg abból a célból, hogy ne érje őket joghátrány a belvíz (vagy egyéb esemény) bekövetkeztéből adódó előírás-nemteljesítések miatt. A 9. táblázat alapján 2010-ben a 9 073,37 ha megyei pihentetett területre 2 746 db vis maior bejelentés érkezett. A másik a 2015-höz és 2016-hoz tartozó adatok ugrásszerű növekedése. 2016-ban 15 000 ha-t is meghaladó mértékben pihentettek a Békés megyei gazdálkodók, viszont az ehhez tartozó vis

maior bejelentések száma 211 db volt. A kutatás hipotézisének vizsgálata során ki kell deríteni, hogy összefüggnek-e a pihentetett területek nagyságai a vis maior bejelentések számaival, így az időjárásnak köszönhető a területpihentetés elterjedése, vagy inkább a KAP előírásainak.

A kérdés kiderítésére Pearson-féle korrelációs elemzést végeztem a területadatokat és a vis maior bejelentések számai vonatkozásában. Ezen vizsgálatot egyrészt a 2009 és 2014 közötti évekre futtattam le a 10. táblázat alapján.

10. táblázat Pearson-féle korrelációs elemzés 2009–2014. évekre
Table 10. The Pearson's correlation analysis between 2009 and 2014

		Pihentetett	Vis maior kérelmek
Pihentetett	Pearson Correlation	1	,989**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	6	6
Vis maior_kérelmek	Pearson Correlation	,989**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	6	6

** . A korreláció 0,01-os szinten szignifikáns (2-tailed).

A fentiek szerint megállapítható, hogy a vizsgált évek vonatkozásában szoros összefüggés mutatható ki a pihentetett területek és a vis maior bejelentések között.

11. táblázat Pearson-féle korrelációs elemzés 2009–2016. évekre
Table 11. The Pearson's correlation analysis between 2009 and 2016

		Pihentetett	Vis maior kérelmek
Pihentetett	Pearson Correlation	1	,166
	Sig. (2-tailed)		,694
	N	8	8
Vis maior_kérelmek	Pearson Correlation	,166	1
	Sig. (2-tailed)	,694	
	N	8	8

A 11. táblázat alapján a korrelációs elemzést a 2009 és 2016 közötti évekre vizsgáltuk. Itt megállapítást nyert, hogy ezen időszakban nem mutatható ki összefüggés a területadatokat és a bejelentések között. A két táblázat adatait összenézve látható, hogy 2015-ig, a KAP új előírásainak bevezetéséig főként időjárási tényezők miatt pihentettek a gazdálkodók, és önmaguktól minimálisra korlátozták e tevékenységüket, 2015 után viszont az új előírások, és így a maximális támogatáslehetőségek eléréseért önmaguktól is vontak ki nagyobb területeket a gazdálkodók a művelés alól, és e döntésüket nem befolyásolta közvetlenül az időjárás kedvezőtlenessége.

Következtetések

A kutatás következtetéseként elmondható, hogy az első három hipotézis beigazolódott. Békés megyében a vetett növények arányát, a vetésforgót tekintve jelentős átrendeződés volt megfigyelhető a mezőgazdálkodás által művelt területeken az elmúlt 9 évben. A főbb növények vetésterülete kimutathatóan csökkent, az egyéb növények területe pedig nőtt. A 2015-től bevezetett zöldítési előírások, a támogatásokhoz való maximális hozzájutás igénye hatással van a megye vetésszerkezetére, nőtt a területek növénydiverzifikációja. A legutóbbi KAP-reform következtében jelentős mértékben nőtt a területek mezőgazdasági termelés alóli kivonása, a területpihentetés. A negyedik hipotézisem nem igazolódott be, hiszen a termeléshez kötött növényalapú támogatások csak részben érték el a céljukat, bizonyos növények termőterülete nőtt az utóbbi időben. Az ültetvénytámogatások esetében a megjelenő

támogatások ellenére is jelentős területcsökkenés volt megfigyelhető. Összességében megállapítható, hogy a KAP-támogatás előírásai jelentős hatással vannak az agrártáj-használatra, és néhány év alatt mérhető, kimutatható változásokat eredményeztek a bevezetett intézkedések.

Irodalom

- Bede Á. 2016: Kurgánok a Körös-Maros vidékén. A Magyar Természettudományi Társulat, Budapest, 11–56. pp.
- Birkás, M., Dekemati, I., Kende Z., Pósa, B. 2017: Review of soil tillage history and new challenges in Hungary. *Hungarian Geographical Bulletin* 66(1): 55–64.
- BMKH-AVTF (Békés Megyei Kormányhivatal Agrár- és Vidékfejlesztést Támogató Főosztálya) 2018: Adatszolgáltatás: A 2017. évi egységes kérelemben feltüntetett országos és megyei területi adatok.
- Bulla B. 1968: Válogatott természetföldrajzi tanulmányok. Akadémiai Kiadó, Budapest, 143. p.
- Csete L. 2005: The sustainable system of agriculture and countryside development. *Gazdálkodás* XLIX. (12 spec. ed.) 7–18. pp.
- Divéky-E. A. 2006: A vetőmag kezelési lehetőségei az ökológiai gazdálkodásban. Doktori disszertáció (Budapesti Corvinus Egyetem). 112 p.
- Dövényi Z. (szerk.) 2010: Magyarország kistájainak katasztere. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, IX. p.
- Féja G. 1937: Viharsarok. In: Sárközi Gy. (szerk.): Magyarország felfedezése. Az alsó Tiszavidék földje és népe. Atheneum, Budapest, 291. p.
- Francosovics, I. 2006: A mezőgazdasági vállalkozások forrásszerkezetének összefüggései. Doktori disszertáció (Budapesti Corvinus Egyetem).
- Hart, K. 2015: Green direct payments: implementation choices of nine Member States and their environmental implications. <http://www.eeb.org/index.cfm?LinkServID=0DFEF8B2-5056-B741-DB05EBEF517EDCCB>.
- Horváth J., Komarek L. 2016: A világ mezőgazdaságának fejlődési tendenciái. Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar, Hódmezővásárhely, 269 p.
- KSH (Központi Statisztikai Hivatal) 2013: 2011. évi népszámlálás – 3. területi adatok – 3.4. Békés megye. Budapest, 205. p.
- KSH (Központi Statisztikai Hivatal) 2016a: Statisztikai tükör, 2016. szeptember 27. Fontosabb növények vetésterülete, 2016. július 1. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/vet/vet1606.pdf>.
- KSH (Központi Statisztikai Hivatal) 2016b: Gyorsjelentés, kalászos gabonák. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/kal/kal16.html>
- Magyar T. 2003: A vidékfejlesztés helyzete és kilátásai az Agenda 2000 félidejekor. *Gazdálkodás* XLVII. (2): 5–15. pp.
- Marosi S., Somogyi S. 1990: Magyarország kistájainak katasztere I–II. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, 1500. p.
- Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) 2016: Adatszolgáltatás: Intervenciós felvásárlási mennyiségek 2004. és 2010. évek között Békés megye vonatkozásában.
- Orbán E. 2008: A Közös Agrárpolitika hatása egy árunövény termelő gazdaság vetésszerkezetére. Szakdolgozat (Debreceni Egyetem). 79 p.
- Pécsi M. 1967: A dunai Alföld. Akadémiai Kiadó, Budapest, 11. p.
- Pécsi M. 1969: A tiszai Alföld. Akadémiai Kiadó, Budapest, 7–9.; 270–325. pp.
- Rákóczi A. 2017a: A zöldítési eljárások bevezetésének elsőéves tapasztalatai Békés megyében. *Tájökológiai Lapok* 15(1): 59–66.
- Rákóczi A. 2017b: A „Zöld komponens” első éve békés megyében. *Gazdálkodás* 61 (3): 235–246. pp.
- Rákóczi A., Barczy A. 2015: A Körös-Maros Nemzeti Parkért Egyesület kunhalmok védelméért folytatott tevékenységének eredményei 20 év távlatából. *Civil Szemle* 12 (2): 57–74. pp.
- Tóth, Cs. A., Rákóczi, A., Tóth, S. 2018: Protection of the State of Prehistoric Mounds in Hungary: Law as a Conservation Measure. *Conservation and Management of Archaeological Sites* 20 (3): 113–142. pp.
- Somai M. 2014: Agrártámogatások az Európai Unióban. http://real.mtak.hu/17418/1/Somai_Agr%C3%A1rt%C3%A1mogat%C3%A1sok....pdf
- Veysset, P., Bébin, D., Lherm, M. 2005: Adaptation to Agenda 2000 (CAP reform) and optimisation of the farming system of French suckler cattle farms in the Charolais area: a model-based study. *Agricultural Systems*, 83 (2) 179–202. pp.

Felhasznált jogszabályok:

- Az Európai Parlament és a Tanács 1306/2013/EU RENDELETE: (2013. december 17.) a közös agrárpolitika finanszírozásáról, irányításáról és monitoringjáról és a 352/78/EGK, a 165/94/EK, a 2799/98/EK, a 814/2000/EK, az 1290/2005/EK és a 485/2008/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről.
- Az Európai Parlament és a Tanács 1307/2013/EU RENDELETE (2013. december 17.) a közös agrárpolitika keretében tartozó támogatási rendszerek alapján a mezőgazdasági termelők részére nyújtott közvetlen kifizetésekre vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint a 637/2008/EK és a 73/2009/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről.
- 10/2015. (III. 13.) FM rendelet az éghajlat és környezet szempontjából előnyös mezőgazdasági gyakorlatokra nyújtandó támogatás igénybevételének szabályairól, valamint a szántóterület, az állandó gyepterület és az állandó kultúrával fedett földterület növénytermesztésre vagy legeltetésre alkalmas állapotban tartásának feltételeiről
- 9/2015. (III. 13.) FM rendelet a termeléshez kötött közvetlen támogatások igénybevételének szabályairól

THE EFFECT OF THE PRODUCTION SUPPORTS AND THE GREENING ONTO THE SOWING CONSTRUCTION IN BÉKÉS COUNTY

A. RÁKÓCZI

Szent István University, Institute of Agricultural Science and Rural Development
5540–Szarvas, Szabadság út 1-3.. e-mail: rakoczi.attila@gk.szie.hu

Keywords: common agricultural policy, direct payments, production supports, greening

Békés County has good agricultural qualities: one of these important qualities is the high quality arable land. Almost the whole area of the county is used for arable farming. Apart from the high quality crops it is important that high production rates are typical at this area. Due to these factors set-aside was not common practice only were used where crop rotation and agrotechnics required it. The Common Agricultural Policy (CAP) called Agenda2000 already suggested the requirement of set-aside, however, it was not used by Hungarian farmers for years in practice. The latest reform generated by the CAP has brought many new requirements for farmers related to the payment of agricultural support. Among these are the spectrum of greening requirements. During our research we examined the land using data in the county from 2009 to 2016. We analyzed the statistics from the perspective of area-data and use of land. We determined that in the general crop rotation of the farms, the area of a few main crops was typically decreased and plant diversification in agricultural areas grew, the ratio of set-aside lands significantly increased to the „disadvantage” of cultivars. Support dependent on plant-based production only caused an increase in cultivated areas in a few cases. It is apparent that the county's cultivation structure has changed greatly in the past nine years in the interest of maximum access to agricultural support via the KAP (Common Agricultural Policy) reforms, however, in the case of certain emphasized crops, the desire to produce has not grown despite production-dependent support.